

ISSN 2082-8675

nr 28 (01/2024)

# KWARTAŁ

MAGAZYN SKN SPATIUM



Marcin Więctawek

# Letchworth, miasto-ogród miastem przyjaznym? Oczekiwania a rzeczywistość...

**Słowa kluczowe:** miasto-ogród, koncepcje, urbanistyka, XX wiek, zieleń, zabudowa

Letchworth Garden City, położone kilkadziesiąt kilometrów na północ od Londynu (Wielka Brytania), jest miasteczkiem wyjątkowym na skalę światową, gdyż jako pierwsze i najstarsze miasto-ogród na świecie do dziś kurczowo trzyma się swojego historycznego dziedzictwa oraz wizerunku. Letchworth powstało w 1903 roku z inicjatywy Ebenezera Howarda (brytyjskiego planisty i urbanisty, propagatora koncepcji miast-ogrodów), a zaprojektowali je dwaj architekci: Barry Parker i Raymond Unwin. Pod wieloma względami trzyma się ono do dziś zasad, które Howard przedstawił w swojej publikacji „To-morrow. A Peaceful Path to Real Reform”, tj. ograniczonej liczby mieszkańców czy zieleni dostępnej dla każdego z nich (Howard, 1898).

Koncepcja miasta-ogrodu pojawiła się jako odpowiedź na narastające bolączki miast przemysłowych – m.in. ciasną zabudowę, przeludnienie, fatalne warunki sanitarne, zanieczyszczenie powietrza – które sprzyjały szerzeniu się chorób. Głównym celem tej koncepcji było odciążenie dużych ośrodków miejskich poprzez utworzenie tzw. miast satelickich. Każde z miast satelickich miało być przeznaczone dla 30 tysięcy mieszkańców, a stosunek terenów zabudowanych do terenów zieleni włącznie z terenami przeznaczonymi na uprawę miał w nich wynosić około 1:4.

W dzisiejszym Letchworth działa Letchworth Garden City Foundation, która wraz z władzami hrabstwa North Hertfordshire (w którym Letchworth się znajduje), działa na rzecz miasta. Celem jej działalności jest m.in. utrzymanie jak najmniej

zmienionego wizerunku zabudowy oraz zachowanie sporej ilości terenów zieleni. Rzeczywiście, wizerunek Letchworth Garden City nie zmienił się znacznie na przestrzeni lat i nie utracił swojego historycznego dziedzictwa, na które składają się:

- dobrze połączone i bogate w różnorodność biologiczną parki publiczne oraz mieszanka dobrze zarządzanych, publicznych i prywatnych, wysokiej jakości ogrodów, zadrzewionych ulic i otwartych przestrzeni,
- wyraźne oddzielenie terenów przemysłowych, mieszkaniowych i obywatelskich oraz wykorzystywanie parków do oddzielania dzielnic mieszkaniowych od głównych dróg,
- obiekty kulturalne, rekreacyjne oraz handlowe położone w dzielnicach, do których można dojść pieszo,
- inteligentnie zaprojektowane budynki z ogrodami harmonijnie łączące funkcje użytkowe i estetyczne.

**Fotografia 1.** Zabudowa usługowa w Letchworth



Źródło: praca własna (2023).

Letchworth Garden City Foundation powstało w roku 1995, zastępując Letchworth Garden City Corporation (LGCC) istniejące od roku 1962. LGCC powstało zaś jako następca First Garden City Ltd., którego początki sięgają 1903 roku. Oznacza to, iż już od momentu założenia miasta istniały organizacje mające na celu ochronę nie tylko jego interesów, lecz również unikalnego wizerunku.

Dzięki tym działaniom Letchworth to miasteczko jedyne w swoim rodzaju. Historyczna zabudowa (fotografie 1 oraz 2), duża ilość terenów zieleni, cisza oraz spokój sprawiają, że można odnieść tu wrażenie cofnięcia się w czasie o stulecie. Wrażenie to nie jest przypadkowe, gdyż jakkolwiek ingerencja we frontową

część zabudowy jest zabroniona, a na jakąkolwiek ingerencję trzeba mieć specjalne pozwolenie i spełnić określone wymagania<sup>1</sup>. Formalnie, za rok wprowadzenia ochrony wizerunku miasta można przyjąć rok 1967, kiedy to opracowano plan zagospodarowania Letchworth, który uchwalono następnie w roku 1971. Natomiast styl projektowania budynków „Letchworth Look” został rozwinięty już w roku 1904. Ma to swoje zalety i wady. Z jednej strony, obowiązujące tu prawo pozwala na zachowanie bardzo charakterystycznego wizerunku miasta, lecz z drugiej strony blokuje lub utrudnia wprowadzanie nowych rozwiązań, w tym proekologicznych (np. panele fotowoltaiczne mogą być umieszczane wyłącznie na wewnętrznych podwórkach).

**Fotografia 2.** Zabudowa mieszkaniowa w Letchworth wpisująca się w archetypiczny styl projektowania mieszkań „Letchworth Look”



Źródło: praca własna (2023).

Letchworth to miasto wypełnione zielenią, zarówno tą XX-wieczną, jak i nowymi jej formami. Zieleni w Letchworth obecna jest wszędzie: można ją znaleźć na ścianach budynków, w ogródkach restauracji (fotografia 3), w parkach, w bocznych uliczkach, zakątkach i zakamarkach. Zieleni to również integralna część prywatnych posesji, nie tylko w postaci trawników i roślin ogrodowych, ale również zielonych parkanów uzupełniających tradycyjne ogrodzenie czy pnączy okrywających elementy budynków. Być może to kwestia subiektywnej oceny, ale niektóre

---

<sup>1</sup> Informacje te pochodzą z wywiadu z pracowniczką Letchworth Garden City Foundation przeprowadzonego przez Autora (2023).

obszary zieleni „publicznej” wymagałyby nieco większej troski, zaś sam park (fotografia 5) wydają się nieco przeskalowany, co w połączeniu z dużą przestrzenią niezadrzewioną i niemal zupełnym brakiem ławek nadaje poczucie dystansu do natury i pewnego wyobcowania.

**Fotografia 3.** Zielony ogródek restauracji w Letchworth



Źródło: praca własna (2023).

**Fotografia 4.** Mini szklarnia dla roślin w Letchworth



Źródło: praca własna (2023).

**Fotografia 5.** Broadway Gardens w Letchworth



Źródło: praca własna (2023).

**Fotografia 6.** Broadway Alley w Letchworth



Źródło: praca własna (2023).

**Fotografia 7.** Broadway Cinema & Theatre w Letchworth



Źródło: praca własna (2023).

**Fotografia 8.** Stacja kolejowa w Letchworth



Źródło: praca własna (2023).

Koncepcja miasta-ogrodu jest koncepcją częściowo utopijną. Nieruchomości w miastach-ogrodach zarówno te na wynajem jak i na własność miały być tańszą alternatywą dla drogiej mieszkań w dużych ośrodkach przemysłowych. W Letchworth na początku jego istnienia tak właśnie było. Dziś niskie ceny nieruchomości należą już do przeszłości. Ceny mieszkań w Letchworth są bowiem jednymi z najwyższych w Wielkiej Brytanii i wciąż rosną. Kolejnym przykładem utopijności koncepcji jest duża ilość przestrzeni potrzebnej do funkcjonowania miasta w takim modelu.

Warto jednak wybrać się do Letchworth, ponieważ przebywanie tam pozwala na chwilę zatrzymać się w czasie, wziąć głęboki oddech i chłonąć lokalną atmosferę. Wszechobecny spokój oraz cisza pozwalają na poznawanie miasteczka bez żadnych dystrakcji. A jak wspomniano, jest tam co oglądać. Przechodząc obok takich miejsc jak kino Broadway (fotografia 7), stacja kolejowa (fotografia 8), czy też spacerując Broadway Alley (fotografia 6), wyraźnie da się odczuć historyczną atmosferę tego miejsca. Letchworth jest przy tym miasteczkiem bardzo spokojnym, zamieszkiwanym głównie przez osoby starsze. Letchworth jest idealnym miejscem, aby doznać kontaktu z naturą, nie tracąc przy tym wszystkich „miejskich benefitów”.

### **Bibliografia**

Howard, E. (1898). *To-morrow: A peaceful path to real reform*. London: Swan Sonnenschein & Co.